

TE TI'AMĀRA'A PAE FA'ARO'O

*E arata'i nō tō 'oe
mau ti'ara'a mana*

PORINETIA FARANI

'Ei ta'ata, e ti'amāra'a tō tātou nō te mā'iti, nō te fa'a'ite 'e nō te ora i te mau mea tā tātou e ti'aturi nei. I te rahira'a o te taime, tē fa'ariro nei tātou i tō tātou mau ti'amāra'a pae fa'aro'o 'e te mau ti'aturira'a pae fa'aro'o, 'ei parau tumu tē arata'i nei i tō tātou orara'a. Mai tā tātou e ha'afaufa'a nei i tō tātou iho ha'apa'ora'a 'e tō tātou mau ti'aturira'a, e ti'a ato'a ia tātou 'ia ha'afaufa'a i te mau ti'ara'a mana o te mau ta'ata ato'a i te parau o te ti'amāra'a pae fa'aro'o 'e te ti'aturira'a pae fa'aro'o. Nō tō tātou 'itera'a i te faufa'a mau o teie mau ti'amāra'a, e nāhea tātou e nehenehe ai e fa'a'ite i te mau parau tumu nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a i rotopū i tō tātou va'ata'ata ? E rāve'a ānei nō te 'imi i te tahi mana'o tāhō'e 'ia 'āparau ana'e tātou 'e te tahi ta'ata nō te tahi atu fa'aro'o ?

TĪTAU I TE HA'AMĀRAMARAMARA'A

Hou 'a pāroru ai 'outou i tō 'outou iho mau tī'aturira'a pae fa'aro'o 'aore rā i tō vetahi 'ē, e mea faufa'a 'ia māramarama maita'i 'outou i te mau tī'ara'a mana 'e te mau parau tumu niu o te tī'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a. I roto i teie ve'a iti, tē vai ra te tahi mau ha'amāramaramara'a faufa'a nō ni'a i tō 'outou mau tī'ara'a mana 'e te mau papa o te tī'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a. 'A vai ara noa i te mau taurira'a i ni'a i te mau tī'amāra'a pae fa'aro'o 'o tē nehenehe e ha'afifi i te reira, ma te māta'ita'i i te mau parau 'āpī.

FA'ARO'O I TE MAU PAE ATO'A

'A fa'aro'o 'e 'a fa'a'ite i tō 'outou mana'ora'a i te ha'apa'ora'a a te ta'ata 'e tō rātou mau tī'aturira'a mau. Noa atu ē, 'aita 'outou e fāri'i nei i tō te tahi tī'aturira'a 'aore rā mana'o hōhonu, 'a tūtonu noa 'ia māramarama māite 'e 'ia fa'atura ato'a i tōna hi'ora'a. 'Ua rau te tumu te ta'ata e parau ai i te hō'ē mea, e tī'aturi ai i te hō'ē mea 'e e rave ai i te hō'ē 'ohipa. 'Ia ha'apa'o 'outou i te mana'o o te ta'ata e tī'a ai, 'ia fa'ata'a atu 'outou i tō 'outou mau mana'o 'e 'ia onono ho'i 'outou i ni'a i te reira, 'e 'ia ani ato'a 'outou ia rātou 'eiaha e 'ino'ino mai i tō 'outou mau tī'aturira'a pae fa'aro'o mau.

RAVE I TE MAU PEU MAITA'I

Nō te ora maita'i 'ei va'ata'ata e mea ta'a 'ē te mau mana'o 'e te mau tī'aturira'a, e mea faufa'a roa 'ia 'ite 'outou nāhea i te tāu'aparau, 'eiaha e hi'o noa e aha tē tāu'aparau. 'Eiaha te fa'a'itera'a mana'o ta'a 'ē 'ia riro mai 'ei 'ohipa 'aimārō. E tī'a i te mau ta'ata ato'a 'ia 'ite i te peu 'e 'ia fa'atura i te tahi 'e te tahi 'a parau pāpū ai i tōna mana'o 'e 'a fāri'i ai i te mana'o o te tahi. 'Ia 'ore ana'e tō 'outou mana'o e manuia, 'a fāri'i i te mau fa'ahope'ara'a au 'ore nō te reira ma te au 'e te maita'i. 'A ha'amana'o i te pāto'i i te mau huru hāmani-'ino-ra'a ato'a, mai te hāmani-'ino-ra'a tei niuhia i ni'a i te 'iri, te nūna'a, te tī'aturira'a pae fa'aro'o 'aore rā te tī'aturi-'ore-ra'a, 'e te ta'a-'ē-ra'a i te pae nō te hia'ai 'āpeni.

FA'ATĪANI I TE PARAU NO TE MANA'O FĀRI'I

Tītau-roa-hia i te ta'ata 'ia ora 'āmui 'e ma te hau, noa atu te mau ta'a-'ē-ra'a e vai ra. 'Aita te orara'a ma te hau e parau ē, e fa'aru'e i tō 'outou mana'o ; tē parau nei rā e tūtava i te ora ma te hau 'e te ta'ata 'aita hō'ē ā ti'aturira'a 'e 'outou, 'aore rā 'aita e fāri'i nei i te mau ha'apī'ira'a i niuhia ai te reira. 'A ha'apī'i i te ta'ata 'ati a'e ia 'outou i te mau faufa'a 'e te mau ture nō te peu maita'i ma te 'ore e ani ia rātou 'ia fa'aātea atu, 'e ma te 'ore e fa'atura 'ore i te mau ta'ata ta'a 'ē.

PATU I TE MAU TĀ'AIRA'A TI'ATURI MAU

'A patu i te mau tā'aira'a ti'aturi mau i roto i te va'ata'ata, i rotopū i te mau ta'ata e mana'o 'ē tō rātou. E 'ite a'e 'outou i te mau rāve'a nō te pāroru i tō vetahi 'ē mau ti'ara'a mana, 'e e fāna'o te mau ta'ata ato'a i te ha'amātaura'a i te mau ta'ata e rave rahi atu ā, 'e i te māramaramara'a i te mau ti'aturira'a o te tahi 'e te tahi. 'A tūtonu i ni'a i te mau vāhi 'ua tū'ati'outou 'e tō 'outou mau ta'ata tupu 'e tō 'outou mau hoa tino huirā'atira. I muri mai, 'a rave 'āmui ai 'outou i te 'ohipa, 'a pāroru i te ha'apa'ora'a 'e te faufa'a nō te ti'amāra'a pae fa'aro'o.

TE TI'AMĀRA'A PAE FA'ARO'O I ROTO I TE TURE NŌ TE MAU NŪNA'A ATO'A

Ta'a 'ē noa atu te pārorura'a ti'amāra'a pae fa'aro'o i roto i te mau fenua tāta'itahi, 'ua rau ato'a te mau mauha'a ta'a 'ē, 'oia ho'i te mau parau mana i te pae nō te ture, nō te mau nūna'a ato'a, 'o tē pāroru nei i taua ti'ara'a mana ra. I te matahiti 1948, 'ua 'ōmuahia te parau nō te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a 'e te manava ha'avā, e te Fā'ira'a hā'ati i te mau ti'amanara'a o te ta'ata tupu. Mai taua taime ra, 'ua rau te mau fafaura'a 'e te mau fa'aura'a tei ha'amau 'e tei ha'amaita'i i teie ti'ara'a mana nā te ao ato'a nei.

1. E aha te mau pārorurura'a tā'u e fāna'o i raro a'e i te ture nō te mau nūna'a ato'a ?

Tē ha'apāpū nei te mau mauha'a nō te mau nūna'a ato'a e mea 'aifāito te mau ta'ata ato'a i mua i te ture, noa atu tā rātou ha'apa'ora'a. Tē nā 'ō ato'a nei taua mau ture ra ē, e'ita roa atu te tahi ta'ata e nehenehe e mata-ē-hia nō tāna ha'apa'ora'a, nō te mea e hapa teie i mua i te tura o te ta'ata 'e e fa'autu'ahia te reira 'ei 'ōfatira'a i te mau ti'ara'a mana ta'ata 'e te mau ti'amāra'a tumu.

2. E aha te mau ti'amāra'a e vai ra i roto i teie mau mauha'a nō te mau nūna'a ato'a ?

- **Te ti'amāra'a nō te mana'o, te manava ha'avā 'e te ha'apa'ora'a.**

I roto i teie ti'amāra'a tē vai ra te ti'amāra'a nō te feruri i nī'a i te mau parau huru rau, te ti'amāra'a 'ia vai tōna mau ti'aturira'a, te ti'amāra'a 'ia ha'apa'o i te hō'ē ha'apa'ora'a 'aore rā te hō'ē ti'aturira'a, 'e te ti'amāra'a nō tōna iho mau mana'o hōhonu. 'Aita te reira e fa'ati'a i te hō'ē noa atu tā'ōti'ara'a i nī'a i te ti'amāra'a ta'ata 'ia fāna'o 'aore rā 'ia fāri'i i te tahi ha'apa'ora'a 'aore rā te tahi ti'aturira'a tāna i mā'iti. E'ita te tahi noa a'e ta'ata e nehenehe e fa'ahepohia 'ia fa'a'ite i tōna mau mana'o 'aore rā tōna tomora'a i roto i te tahi ha'apa'ora'a 'aore rā i te tahi ti'aturira'a.

- **Te ti'amāra'a nō te tau'i i te ha'apa'ora'a 'aore rā te ti'aturira'a.**

E ti'amāra'a tō te mau ta'ata ato'a 'ia fa'aru'e i tā rātou ha'apa'ora'a 'aore rā tō rātou ti'aturira'a nō te fāri'i i te tahi a'e, 'aore rā nō te fa'aea noa ma te ti'aturira'a 'ore. E mea 'ōpani-'eta'eta-hia te fa'a'ohipara'a i te pūai tino, te mau fa'autu'ara'a a te ture, te mau fa'aturera'a 'aore rā te tahi a'e mau ravera'a nō te fa'ahepo i te tahi ta'ata 'ia fāri'i, 'ia tau'i 'aore rā 'ia tāpe'a i te tahi ha'apa'ora'a 'aore rā ti'aturira'a.

- **Te ti'amāra'a nō te fa'a'ite 'e nō te poro i tā 'outou ha'apa'ora'a 'aore rā ti'aturira'a, 'ei ta'ata hō'ē 'e 'ei pupu ta'ata, i te vāhi ta'ata 'e i te vāhi 'ōroto.**

'Ua fāna'o te ta'ata ato'a i te ti'ara'a mana nō te fa'a'ite ma te hau 'e te tura i tā rātou ha'apa'ora'a 'aore rā i tā rātou mau ti'aturira'a i te mau ta'ata ato'a, ma te tītau 'ore i te parau fa'atī'a a te Hau 'aore rā a te tahi atu fa'aro'o 'ē. 'Aita teie ti'ara'a mana i tā'oti'ahia i te mau melo e ha'apa'ora'a tā rātou tei tāpa'ohia i mua i te hau. Hau atu ā, 'eiaha te mau 'āmuira'a fa'aro'o 'e te mau fa'anahora'a fa'aro'o 'ia fa'ahepohia 'ia tāpa'o ia rātou i mua i te hau nō te fāna'o i tō rātou mau ti'ara'a mana.

- **Te ti'amāra'a nō te fa'a'ite i tā 'outou ha'apa'ora'a nā roto i te ha'api'ira'a, te ravera'a, te ha'amorira'a 'e te ha'apa'ora'a.**

'Ua rau te huru o te mau 'ohipa e au i te ti'amāra'a nō te fa'a'ite i tā 'outou ha'apa'ora'a 'aore rā ti'aturira'a, nā roto i te ha'amorira'a, te ha'apa'ora'a, te mau ravera'a 'e te ha'api'ira'a :

- Te ha'amorira'a 'e te ha'apa'ora'a, e haere roa ia i ni'a i te mau peu mo'a 'e te mau 'ōro'a 'o tē fa'a'ite i te ti'aturira'a, 'e tae noa atu i te mau ravera'a huru rau e au i te reira mau 'ohipa, mai te patura'a i te mau vāhi ha'amorira'a, te fa'a'ohipara'a i te mau peu fa'aro'o 'e te mau tao'a nō te mau 'ōro'a, te fa'a'itera'a i te mau taipe 'e te ha'apa'ora'a i te mau mahana mo'a 'ohipa 'ore 'e te mau mahana fa'afa'aeara'a.
- Te ravera'a 'e te ha'api'ira'a i tāna ha'apa'ora'a 'e tōna ti'aturira'a, 'o te mau 'ohipa ato'a ia e au i te fa'aterera'a a te mau pupu fa'aro'o i tā rātou mau 'ohipa tumu, mai te ti'amāra'a 'ia mā'iti i tō rātou iho mau ti'a fa'aro'o, te mau tahu'a 'e te mau ti'a ha'api'i ; te ti'amāra'a 'ia ha'amaui i te mau piha ha'api'ira'a 'evanelia 'aore rā te mau fare ha'api'ira'a fa'aro'o ; 'e te ti'amāra'a 'ia fa'aineine 'e 'ia 'ōpere i te mau parau pāpa'i 'e te mau parau ha'apararera'a fa'aro'o.

- **Te ti'amāra'a nō te mau metua 'e te mau tīa'i i te ha'afāna'ora'a i tā rātou mau tamari'i 'e te pīahi i te tahi ha'apī'ira'a fa'aro'o 'aore rā te tahi ha'apī'ira'a mōrare e au i tō rātou iho mau mana'o hōhonu.**

E mea fāna'o te mau tamari'i 'ua matara nō rātou te ha'apī'ira'a fa'aro'o 'ia au i te mau hina'aro, i te ha'apa'ora'a 'aore rā i te mau mana'o hōhonu o tō rātou mau metua 'aore rā tō rātou mau tīa'i. Nā reira ato'a, 'eiaha te mau tamari'i e fa'ahepohia i te ha'apī'ira'a fa'aro'o tei tuea 'ore i te mau hina'aro o tō rātou mau metua 'aore i tīa'i. 'Ia au i te fa'auera'a tumu nō te vai-maita'i-ra'a o te tamari'i, e mea ti'a i te Hau 'ia fa'aitoito i te mana'o fāri'i i te mau fa'aro'o ato'a i roto i te mau fare ha'apī'ira'a 'e 'ia fa'atīani i te fa'aturara'a i te raura'a 'e te ta'a-'ē-ra'a o te mau fa'aro'o e vai ra.

3. Tē vai ra ānei te mau tā'oti'ara'a nō teie mau ti'amāra'a ?

'Ē. E mau tā'ōti'ara'a tei tu'uhia e te ture, 'e tō te reira fā, 'o te pānurura'a 'ia i te vai-maita'i-ra'a o te huirā'atira, i te nahonaho, i te ea, i te mōrare 'e i te mau ti'ara'a mana tumu 'e te mau ti'amāra'a o vetahi 'ē. Terā rā, 'eiaha te mau 'ōpanipanira'a 'ia fa'ahepohia nō te mata-'ē-ra'a i te tahi, 'aore rā 'eiaha 'ia fa'a'ohipahia nō te mata 'ē i te tahi.

TE TI'AMĀRA'A I TE PAE NŌ TE HA'APA'ORA'A 'E TE HA'AMORIRA'A I PORINETIA FARĀNI

4. E aha te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a 'e te ha'amorira'a?

Te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a, e parau tumu ia 'o tē turu i te ti'amāra'a o te hō'ē ta'ata nō te ti'aturi 'aore rā nō te ti'aturi 'ore i te tahi ha'apa'ora'a. Tei roto ato'a i teie ti'ara'a mana te ti'amāra'a o te ta'ata 'ia rave i te te ha'apa'ora'a tā rātou i mā'iti, 'aore rā 'ia tau i tā rātou ha'apa'ora'a i te taime noa atu e hina'aro rātou.

5. E aha te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a o te manava ha'avā?

Te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ti'aturira'a, 'o te ti'amāra'a ia o te tahi ta'ata 'ia tāpe'a i te mau faufa'a, te mau parau tumu, te mau mana'o, te mau ha'apa'ora'a 'e te mau ti'aturira'a 'o tāna e hina'aro, ta'a 'ē noa atu te huru hi'ora'a o te tahi atu mau ta'ata.

6. E aha te mau ture e pāroru i te ti'amāra'a pae fa'aro'o?

I Pōrinetia Farāni, teie te mau ture e pāroru nei i te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a 'e te ti'amāra'a o te manava ha'avā :

- Te Īrava 10 o te Fā'ira'a o te mau ti'ara'a mana o te ta'ata 'e o te tino huirā'atira nō te matahiti 1789 ;
- Te mau Īrava 1, 5 'e 16 nō te 'Ōmuara'a o te Papa ture nō te 27 nō 'Ātopa 1946 ;
- Te Īrava 1 o te Papa ture o te 4 nō 'Ātopa 1958.

Tē ha'apāpū nei taua mau ture ra i te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a 'e te ti'aturira'a, ma te fa'atiani i te parau nō te mana'o fāri'i i te mau fa'aro'o, 'e ma te pāroru i te ta'ata i te mata-'ē-ra'a, nō tōna ti'aturira'a 'e tōna mau mana'o hōhonu pae fa'aro'o ato'a.

7. E aha te ha'apa'ora'a mana i Pōrīnetia Farāni ?

'Aore hō'ē noa ha'apa'ora'a mana i Pōrīnetia Farāni. E ti'amāra'a tō te ta'ata 'ia rave i te mau huru ha'apa'ora'a ato'a e vai ra.

8. E aha tā'u e nehenehe e rave 'ia 'ōfatihia tō'u ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a 'e te ha'amorira'a ?

Mai te peu 'ua 'ōfatihia te ti'ara'a mana nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a, e nehenehe te ta'ata e horo i terā 'ohipa i mua i :

- Te Tiripuna Hau, mai te peu ē nā te tahi ta'ata ti'ara'a nā te hau i 'ōfati i te ture,
- Te tiripuna tīvira 'aravihi, mai te peu nā te tahi ta'ata ti'ara'a unuma i 'ōfati i te ture,
- Te mūto'i 'aore rā te 'Auvaha ture nō te rēpūpirīta, mai te peu te 'ōfatira'a e hara rahi.

TE HA'APA'ORA'A I TE MAU VĀHI TA'ATA

9. E nehenehe ānei tā'u e fa'a'ite i tō'u mau mana'o i te pae nō te fa'aro'o, i mua i te ta'ata ?

'Ē. E nehenehe te mau ta'ata ato'a e fa'a'ite i tō rātou mau mana'o i te pae nō te fa'aro'o i mua i te ta'ata, mai te peu ē e'ita taua mau mana'o e ha'afifi i te orara'a huirā'atira 'e 'aita ato'a te reira e ha'afifi i te ti'amāra'a, 'aore rā te mau ti'ara'a mana o te tahi.

10. E nehenehe ānei tā'u e hōro'a 'e āore rā e poro i tō'u mau ti'aturira'a i te tahi ta'ata ?

'Ē. E nehenehe te mau ta'ata ato'a e fa'a'ite 'aore rā e poro i tō rātou mau ti'aturira'a ia vetahi 'ē.

11. E nehenehe ānei tā'u e fa'aō iā'u i roto i te tahi ha'apa'ora'a fa'aro'o 'aore rā te tahi pupu fa'aro'o ?

Ē. I raro a'e i te ture nō Pōrīnetia Farāni, e ti'ara'a tō te mau tā'ata ato'a 'ia 'āmui i te mau 'ohipa a te tahi ha'apa'ora'a fa'aro'o 'aore rā te tahi pupu fa'aro'o. E ti'amāra'a tō te mau melo nō te fa'aru'e i te hō'ē ha'apa'ora'a 'aore rā te hō'ē pupu mai te au tōna hina'aro.

12. Mea nāhea te mau pupu fa'aro'o i te fa'aturehia i Pōrīnetia Farāni ?

Nā te fa'auera'a mana nō te 16 nō Tēnuare 1939 tei ha'amaui i te mau 'Āpo'ora'a fa'atere a te mau misiōni fa'aro'o (parauhia te « Fa'auera'a mana Mandel ») e fa'atano i te mau ha'apa'ora'a fa'aro'o i Pōrīnetia Farāni. 'O te Tōmitēra Teitei o te Rēpūpirīta i Pōrīnetia Farāni te ti'a a te Hau e hi'o nei i teie mau ha'apa'ora'a fa'aro'o.

TE TI'AMĀRA'A PAE FA'ARO'O I TE VĀHI RAVERA'A 'OHIPA

13. E aha tē parau nō te ti'amāra'a i te pae nō te ha'apa'ora'a, i roto i te tahi paoti 'ohipa 'e tōna rave 'ohipa?

'Ia au te Papa ture o te 'ohipa, e'ita te paoti 'ohipa e nehenehe e hi'o i te ha'apa'ora'a a tōna rave 'ohipa i te taime 'a tihepuhia ai 'oia. Hau atu ā, e mea ti'a 'ore i te ture te fa'autu'araa 'aore rā te mata-ē-ra'a i tōna rave 'ohipa nō tāna ha'apa'ora'a.

14. E aha tē parau nō ni'a i te ti'amāra'a pae fa'aro'o 'e te mau hora ravera'a 'ohipa ?

Nō te mau rave 'ohipa a te Hau : E mea ti'a i te mau rave 'ohipa a te Hau i te mā'iti 'ore i te pae. Nō reira 'eiaha roa atu rātou e fa'a'ite i tō rātou mau ti'aturira'a pae fa'aro'o, 'eiaha ato'a e rave i te reira i ni'a i tā rātou 'ohipa. Terā rā, e nehenehe e fa'ati'ahia te tahi mau fa'atanora'a i ni'a i te mau hora 'ohipara'a a te mau

rave 'ohipa a te hau maoti te parau nō te ti'amāra'a 'ia ha'amori, mai te peu ē e tuea te reira i te tere-maita'ira'a o te piha 'ohipa a te Hau.

Nō te mau rave 'ohipa e 'ere nā te Hau : E nehenehe te rave 'ohipa e ani i te tahi fa'atanora'a hora 'ohipara'a nō te fa'a'ōhiera'a i te ravera'a i tāna ha'apa'ora'a. E nehenehe te paoti 'ohipa e fāri'i i te reira, terā rā 'e'ere i te tahi fa'ahepora'a. Hau atu ā, e nehenehe te paoti 'ohipa e 'ōpani i te mau pure ato'a mai te peu te reira i roto i te mau hora 'ohipara'a 'aore rā mai te peu e fa'ataupupū te reira i te 'ohipa a te tahi atu mau rave 'ohipa. Terā rā 'aita te paoti 'ohipa e nehenehe e 'opani i te tahi rave 'ohipa 'ia pure i roto i tāna piha 'ohipa i te taimē fa'afa'aeara'a mai te peu 'aite te reira e ha'afifi i te terera'a 'ohipa.

I rāpae i te mau hora 'ohipara'a, e ti'amāra'a tō te rave 'ohipa i te rave i tāna ha'apa'ora'a.

Teie te mau mahana mo'a 'ohipa 'ore i Pōrīnetia Farāni :

- Te mahana nō te taera'a mai te 'Evanelia
- Te mahana pae mo'a 'e te Mōnirē nō Pāta
- Te mahana maha nō te Ma'uera'a
- Te Mōnirē Penetetōte
- Te mahana nō te 'Āfa'i-tino-ra'a-hia 'o Maria
- Te mahana nō te Feiā Pohe
- Te mahana Noela

15. E nehenehe ānei tā'u e 'ō'omo i te tahi 'ahu fa'aro'o i te 'ohipa, 'e e pāto'i i te 'ō'omora'a i te tahi tuha'a 'ahu fa'aau, nō tō'u mau ti'aturira'a pae fa'aro'o?

Nō te mau rave 'ohipa a te Hau : 'eiaha te mau rave 'ohipa a te Hau e 'ō'omo i te tahi noa atu taipe, te 'ahu iho ā rā, tei fa'a'ite i tā rātou ha'apa'ora'a.

Nō te mau rave 'ohipa e 'ere nā te Hau : E fa'ati'ahia 'ia 'ō'omo i te tahi taipe 'aore rā te tahi 'ahu fa'aro'o. Terā rā, e nehenehe te paoti 'ohipa e 'ōpani i te tahi mau 'ahu 'aore rā te tahi mau fa'anehenehe ('aore rā e fa'ahepo 'oia i te 'ō'omo i te tahi mau 'ahu), nō te pārurura'a, te ea 'e te aupuruāea. E'ita e fa'ati'ahia te

mau rave 'ohipa i te huna i tō rātou hōho'a mata 'ia rave ana'e rātou i te 'ohipa i te hō'ē vāhi e fāri'ihia te ta'ata, 'aore rā i roto i te tahi fa'anahora'a e ha'apa'o i te tahi 'ohipa nā te Hau.

E'ita te paoti 'ohipa e nehenehe e fa'ahepo i te tahi rave 'ohipa 'ia 'ōmono mai i terā 'e terā 'ahu mai te mea 'aita e tītauhia nō terā huru 'ohipa 'e te fā ato'a ho'i o taua 'ohipa ra ('ei hi'ora'a, te 'ō'omora'a i te tahi 'ahu pāruru 'ei rāve'a pāruru fifi tīa'i-'ore-hia, 'aore rā te 'ahura'a i te tahi 'ahu fa'aau nō te tahi 'ohipa tapiho'ora'a, 'aore rā nō te fa'atīani i te hōho'a o te tahi tāpa'o taiete).

TE TI'AMĀRA'A PAE FA'ARO'O I ROTO I TE MAU FARE HA'API'IRA'A

16. E nehenehe ānei e fa'atupu i te ha'api'ira'a fa'aro'o i roto i te mau fare ha'api'ira'a a te Hau ?

'Aita. I Pōrīnetia Farāni, e mea 'ōpanihia te ha'api'ira'a fa'aro'o i roto i te mau fare ha'api'ira'a a te Hau.

17. E mea fa'ahepohia ānei te mau pīahi 'ia haere i te ha'api'ira'a fa'aro'o i roto i tā rātou fare ha'api'ira'a ?

I te mau fare ha'api'ira'a e 'ere nā te Hau 'e e parau fa'aau tā rātou i te Hau Farāni, 'aita ia te mau pīahi e fa'ahepohia 'ia haere i te ha'api'ira'a fa'aro'o tei hōro'ahia i roto i taua mau fare ha'api'ira'a ra.

'Āre'a nō te mau fare ha'api'ira'a e 'ere nā te Hau 'e 'aita e parau fa'aau i te Hau Farāni, e mea au a'e paha i te mau pīahi 'ia fārerei i te fa'aterera'a o tō rātou fare ha'api'ira'a, nō te ani ē, e mea fa'ahepohia ānei 'ia haere i taua mau ha'api'ira'a fa'aro'o ra.

18. E nehenehe ānei tā te mau pīahi e ha'apae i te haere i te ha'api'ira'a 'aore rā i te mau 'ohipa i tārenahia e te fare ha'api'ira'a, nō tō rātou mau ti'aturira'a pae fa'aro'o ?

'Aita. E mea fa'ahepohia i te mau pīahi 'ia haere i te ha'api'ira'a 'ia au i te 'īrava L.P. 1 o te Ture Fenua nūmera 2017-15 nō te 13 nō Tiurai 2017 nō ni'a i te ture nō te ha'api'ira'a i Pōrīnetia Farāni, 'o tē fa'ahepo nei 'ia tae mai rātou i roto i te mau ha'api'ira'a ato'a 'e te mau 'ohipa ato'a i tāpa'ohia tō rātou i'oa.

'Aita te 'ōfatira'a ti'aturira'a pae fa'aro'o i roto i te mau tumu tei fāri'ihia nō te ma'irira'a i te ha'api'ira'a ('a hi'o i te 'īrava o te Ture Fenua nūmera 2017-15 nō te 13 nō Tiurai 2017).

19. E nehenehe ānei tā te mau pīahi e fa'ahuru 'ē i te mau 'ahu ha'api'ira'a nō tō rātou mau ti'aturira'a pae fa'aro'o ?

'Ia fa'ahepo ana'e te ture roto a te tahi fare ha'api'ira'a 'ia 'ō'omo mai i te tahi 'ahu fa'aau, 'e 'aita e fa'ati'ahia te mau pīahi 'ia fa'ahuru 'ē i te reira, e'ita iho ā iā tāna e nehenehe e fa'ahuru 'ē i te reira nō te tahi tumu i te pae fa'aro'o.

TE TAU FA'EHOU 'E TE TAU TĀVINIRA'A NĀ TE HAU

20. Tē vai ra ānei te tau fa'ehou 'aore rā te tau tāvinira'a nā te Hau tei fa'ahepohia, 'e mai te peu tē vai ra, e parau fa'ati'a ta'a 'ē ānei tei hōro'ahia i te ta'ata nō tōna fa'aro'o ?

'Aita e tau fa'ehou fa'ahepohia i Pōrīnetia Farāni. Terā rā, e mea ti'a i te mau tāne Farāni ato'a mai te 16 matahiti ē ni'a atu, 'ia haere i te tāpa'ora'a i'oa fa'ahepohia nō te tai'ora'a huirā'atira, nō te tomo i muri iho i roto i te Mahana nō te pāururu'a 'e te tino huirā'atira (JDC). Mai te peu 'aita 'ōna e rave i teie mau 'ohipa, e'ita 'oia e nehenehe e tāpa'o iāna nō te mau hi'opo'ara'a 'e te mau tata'ura'a a te Hau (te parau fa'ahoro pere'o'o, te baccalareat, 'e tē vai atu ra), hou i te 25ra'a o tōna matahiti.

E'ita e nehenehe e 'ape i te tomo atu i roto i te JDC ma te parau ē 'o te fa'aro'o te tumu.

TE HA'APA'ORA'A 'E TE TIRIPUNA

21. E nehenehe ānei tā'u e ha'apae i te hōreo i mua i te ture nō tō'u mau ti'aturira'a pae fa'aro'o?

'Aita. 'Ia au i te Ture nō te ha'avāra'a i te hara rahi, te mau ta'ata ato'a tei tītauhia 'ia fa'aro'ohia 'ei 'ite, tītauhia ia rātou 'ia haere atu 'e 'ia hōreo hou 'a parau ai i te mea tā rātou i 'ite. 'Aore rā, e nehenehe ato'a te 'ite e « parau fafau » 'ia parau i te tā'āto'ara'a o te parau mau, 'e te parau mau ana'e ('eiaha pa'i te hōreo). I mua i te ture, 'aita tā te 'ite e rāve'a nō te ha'apae i te hōreora'a, 'aore rā nō te ha'apae i te parau-fafau-ra'a 'ia parau i te tā'āto'ara'a o te parau mau, noa atu tōna ti'aturira'a pae fa'aro'o.

Mai te mea noa atu e pāto'i te 'ite i te hōreo, 'aore rā i te parau fafau 'ia parau i te tā'āto'ara'a o te parau mau, e riro te tahi utu'a i te topa i ni'a iāna ē rae'a roa te fāito 3 750 euros (Īrava 434-15-15-1 o te Ture nō te hara rahi).

22. E nehenehe ānei tā te mau ha'avā e rave i te mau fa'aotira'a tei niuhia i ni'a i tō rātou mau ti'aturira'a pae fa'aro'o ?

'Aita. E mea ti'a i te mau ha'avā 'ia rave i tā rātou mau fa'aotira'a 'ia au i te ture 'e te mana o te mau fa'aotira'a i ravehia i mua a'e. E'ita tā rātou e nehenehe e fa'aoti 'ia au i tō rātou mau ti'aturira'a pae fa'aro'o.

23. Tē vai ra ānei te tahi pārorura'a nō te parau mo'e tei fa'a'itehia i te mau ti'a fa'atere pae fa'aro'o ?

'Ia au i te Puta pu'e ture utu'a, mai te mea e pūharahia te parau huru huna e te tahi ta'ata tei ti'aturihia e tāpe'a noa i te reira, nō tōna ti'ara'a 'aore rā tōna tōro'a, nō tāna 'ohipa 'aore rā te tahi tonora'a 'ohipa tau poto, e fa'autu'ahia ia hō'ē matahiti fare tāpe'ara'a 'e 15 000 euros utu'a moni.

'Ua ha'apāpū te mau fa'aotira'a i ravehia i mua a'e nā te ture ē, te mau parau mo'e i fa'a'itehia i mua i te tahi ti'a fa'atere pae fa'aro'o, e fa'arirohia ia 'ei parau huna. Terā rā, e ti'ara'a mana tō te ti'a fa'atere pae fa'aro'o 'ia fa'a'ite i te mau ti'a a te Hau 'aore rā i te mau ti'a nō te Ture, i te mau parau i fa'a'ite-ōmo'e-hia iāna, mai te peu ē nō ni'a te reira i te tahi hara rahi 'o tē nehenehe ā e ārai 'aore rā e nehenehe ā e fa'aiti i te 'ino, 'aore rā e hāmani-'ino-ra'a 'aore rā e rave-'ino-ra'a i te pae 'āpeni i ni'a i te tahi tamari'i 'aore rā i te tahi ta'ata pāroru 'ore.

INTERNATIONAL
RELIGIOUS LIBERTY
ASSOCIATION

